

ks. Jerzy Swędrowski¹

<https://orcid.org/0000-0003-1386-8485>; jswedrowski@diecezja.lowicz.pl

Akademia Katolicka w Warszawie

Budowanie wspólnoty rodzinnej, kościelnej i ojczystej w nauczaniu i kulcie bł. ks. Jerzego Popiełuszki – męczennika

Streszczenie

Życie, posługa i męczeństwo bł. ks. Jerzego Popiełuszki wpisują się w autentyczne świadectwo, które staje się inspiracją dla kolejnych pokoleń. W kontekście męczeństwa nabierają znaczenia fakty, które w ogólnym odbiorze są powszednie i bez wielkiego znaczenia. Świadectwo męczeństwa pozwala także uniknąć tworzenia apokryficznych opowieści i przesadnego skupiania się na nieistotnych detalach. Nauczanie bł. ks. Jerzego wywodziło się z jego doświadczenia wzrastania w środowisku rodzinnym i kościelnym, które cechowała miłość do Ojczyzny. Te doświadczenia budowały także wrażliwość na troskę o ludzi pracy i inne środowiska naznaczone opresją czy cierpieniem. W trzydzieści sześć lat od śmierci nie gaśnie, ale rozwija się kult ks. Jerzego. Jego nauczanie i postawa jest chętnie podejmowana jako wzorzec dla młodszych i starszych pokoleń. Świadectwo błogosławionego męczennika może dzisiaj być przyczynkiem do odnowy środowisk rodzinnych i parafialnych oraz ich głębszego osadzenia w dynamice słuchania słowa Bożego i w korzystaniu z sakramentów. Kult ks. Jerzego jest szansą na budowanie wspólnoty w szerokim wymiarze Ojczyzny. Ważnym elementem jest Sanktuarium na Żoliborzu, które jest żywą przestrzenią, przyciągającą ludzi ze wszystkich stron świata. Aktualność przesłania ks. Popiełuszki łączy się z wielkim zapotrzebowaniem na atrakcyjne postawy chrześcijańskie. Jest to szansa dla współczesnego duszpasterstwa, którego celem jest prowadzenie ludzi do osobistej relacji z Chrystusem i stawania się Jego autentycznym naśladowcą.

Słowa kluczowe: Kościół, rodzina, parafia, ojczyzna, świadectwo, męczeństwo

¹ Ks. Jerzy Swędrowski – ur. 1972 roku; dr, prezbiter diecezji łowickiej, proboszcz parafii św. Wawrzyńca D. i M. w Kutnie. Prowadzi wykłady z homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Łowiczu afiliowanego do Papieskiego Wydziału Teologicznego św. Jana Chrzyciela w Warszawie; autor artykułów naukowych i publikacji homiletycznych.

Abstract

Building a Family, Ecclesiastical and Homeland's Community in the Teaching and Through the Worship of the Blessed. Fr. Jerzy Popiełuszko, the Martyr

Life, ministry and the martyrdom of the Blessed Fr. Jerzy Popiełuszko form an authentic testimony which becomes an inspiration for future generations. The facts which, in general are commonplace and of little importance, assume a special meaning in the context of his martyrdom. An exact description of his martyrdom allow the reader to avoid making up apocryphal-like stories and over-focusing on insignificant details. Fr. Jerzy's teaching was strongly embedded in his experience of growing up in a family and church environment marked by the love of the Homeland. His life's experience built Fr. Jerzy's sensitivity and concern for working people and other environments marked by oppression or suffering.

The cult of Fr. Jerzy, thirty-six years after his death, does not go out, it is growing instead. His teachings and attitude are willingly taken up as a model for younger and older generations. Nowadays, the testimony of the Blessed Martyr can contribute to the renewal of family and parish environments and their deeper grounding in the dynamics of listening to the word of God and in receiving the sacraments. His cult is a chance to build a community with the view of our whole Homeland. Fr. Jerzy's shrine in Warsaw Zoliborz is a vivid space, which attracts people from all over the world. Topicality of Fr. Popiełuszko's message is associated with a great demand for attractive Christian attitudes. It is an opportunity for contemporary pastoral ministry which aims at leading to a personal relationship with Christ and at becoming His authentic followers.

Keywords: Church, family, parish, homeland, testimony, martyrdom

Uczniowie Jezusa Chrystusa wiążą się z Nim przez sakrament chrztu świętego. Od początku dziejów Kościoła nazywa się ich chrześcijanami (por. Dz 11, 26). Z tej więzi wynika siła do naśladowania Zbawiciela i dawania świadectwa. Otrzymuje ją człowiek słaby i skłonny do złego, który po grzechu pierwotnym ma szansę stawać się autentycznym świadkiem Chrystusa². Papież Jan Paweł II na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa 6 stycznia 2001 roku przekazał Kościołowi list apostołski *Novo millennio ineunte*. Następca św. Piotra wskazał na konieczność budowania jedności, aby Kościół stawał się coraz bardziej domem i szkołą komunii. W swoim liście pisze:

² Por. A. Santorski, *Tajemnica naszego chrztu*, Warszawa 1996, s. 73–75.

należy krzewić duchowość komunii, podkreślając jej znaczenie jako zasady wychowawczej wszędzie tam, gdzie kształtuje się człowiek i chrześcijanin, gdzie formują się szafarze ołtarza, duszpasterze i osoby konsekrowane, gdzie powstają rodziny i wspólnoty. [...] Duchowość komunii to wreszcie umiejętność „czynienia miejsca” bratu, wzajemnego „noszenia brzemion” (por. Ga 6, 2) i odrzucania pokus egoizmu³.

W dzieło budowania jedności włączył się bł. ks. Jerzy Popiełuszko – męczennik, który wpisał się w historię Kościoła w Polsce heroicznym świadectwem w dniu 19 października 1984 roku. To świadectwo śmierci stało się kontynuacją jego posługi kapłańskiej i rozwija się w recepcji jego nauczania i żywym kulcie przy sanktuarium narodowym – kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie na Żoliborzu. Ksiądz Popiełuszko był od 1978 roku duszpasterzem środowisk medycznych, dla których odprawiał Msze św. w kaplicy Res Sacra Miser w Warszawie. Powierzono mu także udział w duszpasterstwie akademickim przy kościele św. Anny w Warszawie, zaś do 20 maja 1980 roku został rezydentem przy parafii św. Stanisława Kostki na Żoliborzu. Prymas Wyszyński wyznaczył go 31 sierpnia 1980 roku do pełnienia funkcji kapelana NSZZ „Solidarność” w Hucie Warszawa. Tam odprawiał Msze św., organizował katechezy i wykłady z zakresu historii i literatury polskiej, nauki społecznej Kościoła, ekonomii i technik negocjacyjnych. Po ogłoszeniu stanu wojennego włączył się w pomoc charytatywną i prawną wobec osób represjonowanych, zaś od 28 lutego 1982 roku sprawował comiesięczną Mszę św. za Ojczyznę⁴. Posługa kapłańska ks. Jerzego Popiełuszki trwała zaledwie 12 lat, zaś jego zaangażowanie w wymiarze ogólnopolskim obejmuje jedynie 4 ostatnie lata jego życia. Warto więc ciągle odkrywać, co w jego zaangażowaniu, zakończonym męczeńską śmiercią, wywołuje skutki duchowe skutki i jest ciągle odkrywanym dziedzictwem.

³ Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 3, Kraków 2007, s. 552.

⁴ Por. P. Janowski, *Popiełuszko Jerzy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, k. 1418–1419.

1. Świadectwo męczeństwa

Kościół od pierwszych wieków podtrzymuje tradycję ukazywania świętych męczenników jako wzorów do naśladowania i przedmiot kultu. Ich dzień śmierci jest zwykle określany dniem narodzin dla nieba. Męczennicy są wzorem odwagi i wierności Chrystusowi. Kościół, ukazując postawy świętych męczenników, stwarza szansę, aby człowiek nie popadł w subiektywne postrzeganie siebie jako jedyną normę. Święci mają być dla poszczególnych osób, ale także i wspólnot wzorcami na każde czasy. Odstęp czasu, w którym żyli święci może być szansą dla znajdowania dystansu dla siebie samego. Świętych można podziwiać, ale można ich także naśladować, odkrywając ich piękno i szczerłość w poszukiwaniu Boga. W życiu świętych można zaobserwować, iż to, co wydaje się nadzwyczajne i niedostępne słabym ludziom, staje się możliwe⁵.

6 czerwca 2010 roku ks. Jerzy Popiełuszko został ogłoszony błogosławionym jako męczennik. Uroczystościom beatyfikacyjnym w Warszawie przewodniczył kard. Angelo Amato. Prefekt Kongregacji Spraw Kanonicznych mówił w jednym z wywiadów o błogosławionym męczenniku:

...ks. Jerzy był zwykłym, uczciwym księdzem katolickim, który bronił swojej godności służby Chrystusa i Kościoła oraz wolności tych, którzy, podobnie jak on, byli prześladowani i poniżani. Nie chciał biernie żyć w tym imperium zła, ale używając tylko duchowej broni prawdy, sprawiedliwości i miłości, domagał się wolności sumienia jako obywatel i jako kapłan⁶.

Według *Katechizmu Kościoła katolickiego* męczeństwo

jest najwyższym świadectwem złożonym prawdzie wiary; oznacza ono świadectwo aż do śmierci. Męczennik daje świadectwo Chrystusowi, który umarł i zmartwychwstał, z którym jest zjednoczony przez miłość. Daje świadectwo prawdzie wiary i nauki chrześcijańskiej. Ponosi śmierć w wyniku użycia wobec niego siły⁷.

⁵ Por. T. Bedouelle, *Święci jako wzorce*, w: *Świętość*, red. L. Balter, Poznań 2003, s. 158–163 (Communio, 134).

⁶ *Zło dobrem zwyciężył. Święty Jerzy XX wieku*, red. W. Rędzioch, G. Górny, J. Rosikoń, Izabelin–Warszawa 2017, s. 309.

⁷ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, s. 555.

W licznych świadectwach dotyczących osoby bł. ks. Jerzego jego męczeństwo splata się z jego kapłańskim życiem, charakteryzującym się pryzmatem bliskości i służby wobec bliźnich. W czasie procesu toruńskiego, gdzie sądzono zabójców ks. Jerzego Popiełuszki, prokurator Leszek Pietrański, oskarżając funkcjonariuszy MSW, oskarżał także zamordowanego kapłana. Mówił o ekstremalnych działaniach obydwu stron, które według niego były antypaństwowe⁸. Zresztą podobną tezę podtrzymywał gen. Wojciech Jaruzelski, który co prawda uznawał, że ks. Jerzy jest męczennikiem, ale nie męczennikiem za wiarę. Generał stwierdził:

Bez wątpienia ks. Popiełuszko jest męczennikiem. W moim przekonaniu jednak nie za wiarę. Za wiarę nikogo się wtedy nie mordowało. Ci mordercy, dranie i lotry, którzy dokonali tej zbrodni, uznali, że ładunek kazań Popiełuszki jest taki, iż daje polityczne skutki. I dlatego go zamordowali⁹.

Przedstawiciele totalitarnego systemu nie byli w stanie zaprzeczyć męczeństwu kapłana z motywów wiary. Przeszedł on bowiem drogę prześladowania i doświadczył śmierci fizycznej. Zabójcy negując motyw wiary, sami, chociaż nie wprost, stwierdzali swoją nienawiść do wierzących i postaw wynikających z wiary. Wreszcie nie zaprzeczali, że ks. Jerzy zaakceptował swoją śmierć z miłości do tego, co wyraża wiara, nie żywiąc nienawiści do swoich zabójców¹⁰. W przeddzień swojej męczeńskiej śmierci ks. Jerzy w kościele Sióstr Wizytek stwierdził, że będzie wkrótce zamordowany, ale dodał, iż nie może odstąpić od głoszenia prawdy¹¹. Miłość prawdy wypływa z miłości do Jezusa Chrystusa, który mówi o sobie: „Ja jestem drogą i prawdą, i życiem” (J 14, 6). W tym kontekście żadne tłumaczenia wrogów prawdy nie mają znaczenia.

⁸ Zob. P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i ojczyznę*, Olsztyn 1990, s. 522.

⁹ M. Kindziuk, *Popiełuszko. Biografia*, Kraków 2018, s. 691.

¹⁰ Por. T. Kaczmarek, *Dyskusja w Kongregacji o męczeństwie ks. Jerzego*, Warszawa 2009, s. 12 (Biuletyn Postulacji, 2).

¹¹ Por. *Jesteśmy powołani do prawdy*, red. J. Dulińska, Kraków 2001, s. 8 (Nasza Arka, 10).

2. Rodzina środowiskiem życia i wzrostu

W życiu i mocy świadectwa kapłańskiego ks. Jerzego szczególną rolę odgrywa rodzina. Błogosławiony męczennik przyszedł na świat i wzrastał w rodzinie Władysława i Marianny Popiełuszków na Podlasiu¹². Środowisko rodzinne było dla niego odniesieniem i podstawą w rozwoju ludzkich i chrześcijańskich postaw. Gdy został przymusowo wcielony do wojskowej jednostki dla kleryków w Bartoszycach, doświadczał wielu szykan będących konsekwencją jego przywiązania do wiary. W tych okolicznościach zachował się mężnie, niosąc także pociechę swoim najbliższym. W liście z wojska z 26 czerwca 1967 roku, skierowanym do rodziców, pisał m.in.:

Proszę się nie przejmować, nie zniechęcać się, gdy przyjdzie nieraz i pocierpieć. Gdy przyjdzie nieraz przeżyć przykre chwile. Trzeba pamiętać, że kogo Bóg bardziej doświadcza w cierpieniach, tego też bardziej kocha. W każdym utrapieniu trzeba szukać woli Bożej, dlatego w Bogu trzeba szukać spokoju. Najlepiej w cichej modlitwie, w poleceniu wszystkiego, co się czyni Bogu. W świecie, na tym padole łez, jest już tak, że każdy cierpi. Nie ma ludzi, którzy by nie mieli jakichś przykrości, jakichś zmartwień. My mamy zmartwienia w wojsku, Wy macie w domu. I dlatego nie trzeba się nigdy złościć z żadnego cierpienia¹³.

Troska o rodzinę w życiu Błogosławionego rozszerzała się na braci i siostry w wierze, ale także na wszystkich. W czasie każdej Mszy św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu wracał w modlitwie powszechnej temat rodzin dotkniętych skutkami stanu wojennego, dzieci doświadczających cierpień ze względu na prześladowania dotyczące rodziców, a także wołanie o sprawiedliwość i solidarność¹⁴. W swoich homiliach wołał o prawo rodziców do wychowywania dzieci i o szkołę wolną od ateizacji. Przywoływał głos biskupów polskich, którzy zachęcali do wierności sumieniu. Zauważał, iż teoretycznie uczęszczanie do kościoła nie niesie negatywnych konsekwencji ze strony władzy świeckiej.

¹² Por. J. Kotański, *Nagroda dla Księdza. Rzecz o bł. ks. Jerzym Popiełuszko*, Ząbki 2010, s. 9.

¹³ J. Popiełuszko, *List 3*, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Warszawa 2010, s. 30.

¹⁴ Zob. J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona*, Warszawa 2004, s. 37.

Niemniej dostrzegał, jak liczni członkowie partii chrzczą swoje dzieci i zawierają sakrament małżeństwa w tajemnicy. Ksiądz Popiełuszko uważał także, jak wielkim brakiem wolności jest ograniczona możliwość publikacji religijnych i patriotycznych¹⁵.

Ksiądz Jerzy opierał swoje kazania na poszczególnych cyklach roku liturgicznego. 27 czerwca 1982 roku mówił:

W czerwcu, miesiącu poświęconym Bożemu Sercu, chcemy naszym sercem ogarnąć tych, którzy naszego serca najbardziej potrzebują. Chcemy ogarnąć dzieci rodzin tych, których stan wojenny dotknął najbardziej. Dzieci są szczególnie wrażliwe na wszelką niesprawiedliwość, której nie są w stanie pojąć¹⁶.

Kaznodzieja stosował także dialog wirtualny, który szczególnie wpływał na słuchaczy. W tym samym kazaniu mówił:

Ty, Jezu już jako dziecko cierpiełeś, kiedy musiałeś z rodzicami uciekać z ojczyzny przed siepaczami Heroda. Dlatego rozumiesz ból dzieci, których rodzice muszą ukrywać się jak złoczyńcy, choć nimi nie są. Ból dzieci, których rodzice pozostają w obozach czy więzieniach. Ty rozumiesz, co znaczy spojrzenie dziecka na ojca zatroskanego o byt materialny rodziny¹⁷.

Powołaniem Kościoła jest obrona życia i godności każdego człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci. To powołanie realizował ks. Jerzy w swojej posłudze jako duszpasterz służby zdrowia i w nauczaniu zwyczajnym. Podkreślał, iż zadaniem Kościoła nie jest tylko teoretyczne nauczanie o świętości życia, ale nade wszystko praktyczne działania w obronie praw ludzi najsłabszych¹⁸. Na pogrzebie ks. Jerzego w imieniu służby zdrowia przemawiał dr Marian Jabłoński, który wezwał setki tysięcy zebranych tam ludzi, aby przyrzekli przy trumnie kapłana męczennika, że będą bronić życia nienarodzonych. Odpowiedź zgromadzonych była twierdząca¹⁹. Już kilka miesięcy po śmierci ks. Jerzego w dniu

¹⁵ Zob. J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona*, s. 278.

¹⁶ Zob. J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona*, s. 61.

¹⁷ Zob. J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona*, s. 62.

¹⁸ Por. J. Sochoń, *Tama. Opowieść o życiu i męczeństwie ks. Jerzego Popiełuszki*, Kraków 2010, s. 120.

¹⁹ Por. *Aby z tej śmierci wyrosło dobro*, red. J. Dulińska, „Nasza Arka” (2010) nr 5 (113), s. 18.

27 stycznia 1985 roku powstał przy parafii św. Stanisława Kostki Ruch Obrony Życia im. ks. Jerzego Popiełuszki²⁰.

Kontekst życia i postęgi ks. Popiełuszki wiąże z czasem wzrastania w środowisku rodzinnym i dojrzewania po wyjściu z domu. Zarówno jedna, jak i druga przestrzeń stała się twórczym zaczynem. Papież Franciszek w adhortacji *Gaudete et exultate* o powołaniu do świętości zauważył:

Lubię dostrzegać świętość w cierpliwym ludzie Bożym: w rodzicach, którzy z wielką miłością pomagają dorastać swoim dzieciom, w mężczyznach i kobietach pracujących, aby zarobić na chleb...²¹.

Wspomnienie pobożnego i mężnego życia rodziny Popiełuszków nie musi być okazywaniem ckliwości czy sentymentalizmu, ale prostym i skutecznym świadectwem. Można to szczególnie dostrzec w życiu Marianny Popiełuszko w czasie długich lat po śmierci jej syna – męczennika²².

3. Wspólnota Kościoła środowiskiem wiary i miłości

Kościół żyje i rozwija się, kiedy czerpie z Pisma Świętego i Tradycji, kiedy urzeczywistnia słowo poprzez wiarę²³. Z wiary wypływa droga ku najdoskonalszemu świadectwu, ku męczeństwu. Męczennik naśladuje Chrystusa, patrząc na Jego postawę i czyny, ale także na realizm Jego odkupieńczej śmierci. Kościół jest wezwany, zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II, aby kroczyć drogą służby i ofiary pod natchnieniem Ducha Świętego²⁴. Ksiądz Jerzy przez pierwszą połowę lat swego kapłaństwa był wikariuszem; kolejne lata wiązały się z jego duszpasterstwem w środowisku medycznym i robotniczym, a w parafii jedynie rezydował. Paradoksalne jednak parafia św. Stanisława Kostki, gdzie mieszkał stała

²⁰ Zob. „Bóg i Ojczyzna” (1985) nr 1, Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki.

²¹ Franciszek, Adhortacja *Gaudete et exultate*, Rzym 2018, s. 3.

²² Por. M. Kindziuk, *Popiełuszko*, s. 6.

²³ Por. J. Ratzinger, *Głosiciele słowa i studzy waszej radości*, Lublin 2012, s. 484 (Opera Omnia, 12).

²⁴ Por. J. Garcia, *Aktualność męczenników meksykańskich. Teologia męczeństwa*, w: *Męczennicy XX wieku*, red. L. Balter, Poznań 2001, s. 44–45.

się centrum jego duszpasterskiego oddziaływania. Msze św. za Ojczyznę stały się od lat osiemdziesiątych XX wieku wyrazem ożywienia życia religijnego; choć dla części uczestników ważne były szczególnie sprawy społeczne i polityczne, zasadniczo punktem jednoczącym stawało się słowo Boże. Ze słuchaniem słowa Bożego wiązało się także budowanie wewnętrznej dyspozycji do korzystania z sakramentów. Zatem uczestnicy mieli szansę, aby ich udział stawał się pełny i owocny²⁵.

Posługa ks. Jerzego była wyjściem poza przestrzeń parafialną. Na polecenie kard. Wyszyńskiego poszedł do robotników, a kościół na Żoliborzu stał się duchową parafią ludzi ze wszystkich stron Polski, a także pielgrzymów ze świata. To m.in. w kontekście jego posługi wymiar moralny i etyczny pojawił się w świadomości społecznej jako wymiar obrony godności człowieka²⁶. Papież Franciszek w *Evangelii gaudium* mówi o „kulcie prawdy”, czyli o potrzebie pokornego uznania wartości i wyższości słowa Bożego, które umacnia i wyzwala (por. EG 146). Ewangeliczna odpowiedź Kościoła nieustannie się dokonuje i potrzeba, aby moc prawdy objawiała się przekonującymi świadectwami. W Kościele pierwotnym głoszone panegiriki, czyli mowy pochwalne na cześć świętych męczenników, wydaje się, iż dzisiaj jawi się taka sama potrzeba. Warto, aby współcześni głosiciele coraz bardziej odkrywali, że życie nie jest jedynie miarą ludzkiego wysiłku, ale odpowiedzią na dar Boga, na Jego obecność²⁷.

Po męczeńskiej śmierci ks. Jerzego parafia św. Stanisława Kostki stała się sanktuarium, także ze względu na złożenie ciała męczennika na terenie przykościelnym. Ruch pielgrzymkowy już w pierwszych miesiącach po śmierci ks. Jerzego był imponujący. W biuletynie parafialnym „Bóg i Ojczyzna” z lutego 1985 roku zapisano, że tylko we wspomnianym miesiącu grób męczennika nawiedziło ok. 10 tysięcy ludzi w 185 grupach zorganizowanych²⁸. W roku 2018 według danych Ośrodka Dokumentacji Życia i Kultu Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki sanktuarium nawiedziło ponad 20 milionów pielgrzymów. Ksiądz Marcin

²⁵ Por. *Leksykon liturgii*, red. B. Nadolski, Poznań 2006, s. 1655.

²⁶ Por. Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944–2002*, Radom 2003, s. 296.

²⁷ Por. S. Dyk, *Homilia. Droga do żywego poznania Misterium Chrystusa*, Kielce 2016, s. 163.

²⁸ Zob. „Bóg i Ojczyzna” (1985) nr 2, Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki.

Brzeziński zaświadcza o przybywających w tym czasie pielgrzymach ze wszystkich stron świata; jednocześnie podkreśla ich intencje, które są dziękczynieniem i prośbami związanymi z życiem rodzinnym²⁹.

Męczeńska śmierć ks. Jerzego wywarła wielkie wrażenie nie tylko na wiernych Kościoła katolickiego. Wielu przedstawicieli wyznań chrześcijańskich, mimo ówczesnych totalitarnych okoliczności, wystosowało słowa jedności z prymasem i Kościołem w Polsce. W liście Konsystorza Kościoła Ewangelicko-Reformowanego z dnia 2 listopada 1984 roku czytamy:

Jesteśmy głęboko wstrząśnięci tragiczną śmiercią Księdza Jerzego Popiełuszki. Dlatego też w imieniu Kierownictwa Kościoła, duchownych i wiernych składamy na ręce Jego Eminencji Księdza Prymasa serdeczne wyrazy współczucia dla Kościoła, który stracił swojego Sługę. Nie możemy pogodzić się z tym, że istnieją w Polsce ludzie, którzy w swojej walce z przeciwnikami posuwają się do skrytobójczej zbrodni. Jest to wspólny nam wszystkim ból, który dzielimy jako Polacy. A jednocześnie, jako Kościół Jezusa Chrystusa, zdajemy sobie sprawę, że tylko na drodze działania w duchu mądrej, Chrystusowej miłości, można przezwyciężyć zło i nienawiść. Posiadamy wielki skarb, a zarazem zlecenie naszego Pana, aby nim mądrze szafować. Doświadczenie, które stało się udziałem Kościoła Rzymskokatolickiego, ale które jest zarazem i naszym doświadczeniem, staje się nową okazją, aby znowu doszło do głosu to WIELKIE, które nam dał Jezus Chrystus³⁰.

Świadek głoszący i słowo wiary pomaga wprowadzić wierzącego w tajemnicę spotkania z Jezusem Chrystusem. To niezmiennie prawdy i wartości rozświetlają drogi życia³¹. Mistagogia jest także istotna w aspekcie moralnym, jeśli kaznodzieja wzywa do postępowania godnego chrześcijanina. Wtedy wprowadzanie w misterium wskaże na źródło siły potrzebnej do pełnienia obowiązków. Chrześcijańska moralność, wskazując człowiekowi różne powinności, zapewnia konieczną pomoc do ich wypełnienia w zjednoczeniu z Bogiem w Chrystusie. W myśl słów św. Pawła: „Wszystko mogę w Tym, który mnie umacnia” (Flp 4, 13) kaznodzieja może budzić entuzjazm i utwierdzać chrześcijan w przekonaniu,

²⁹ Por. M. Kindziuk, *Popiełuszko. Biografia*, s. 722.

³⁰ G. Bartoszewski, *Światowy odgłos porwania i tragicznej śmierci Ks. Jerzego Popiełuszki*, Warszawa 2009, s. 20 (Biuletyn Postulacji, 2).

³¹ Por. H. Sławiński, *Misterium Chrystusa, kerygmat i dogmat w przepowiadaniu*, w: *Głosimy Pana Jezusa Chrystusa*, red. H. Sławiński, Kraków 2017, s. 132

że Bóg jest obecny w ich godnym postępowaniu³². Liczne sanktuaria polskie, naznaczone Bożą obecnością, są niemymi świadkami wiary. Osoba i dzieło ks. Popiełuszki jest pociągająca swoją zwyczajnością, a zarazem heroizmem w wierności prawdzie.

4. Miłość Ojczyzny – integralnym elementem budowania wspólnoty

Miłość Ojczyzny była wyznacznikiem posługi ks. Jerzego, bowiem w niej realizowało się przykazanie miłości Boga i człowieka. Ksiądz Popiełuszko odwoływał się do niekwestionowanych autorytetów swojego czasu. Chodzi tutaj o Jana Pawła II i kard. Stefana Wyszyńskiego – Prymasa Polski. 26 grudnia 1982 roku ks. Jerzy głosił w czasie mszy św. za Ojczyznę:

A kiedy Jan Paweł mówił – Ojczyzna, nie było w tym nic z miałego patosu, ale trudnych wieków polskich wielka spuścizna³³.

Słowa Jana Pawła II przywoływane przez ks. Jerzego znalazły swoją odpowiedź, kiedy 31 października 1984 roku papież z Polski mówił do Polaków w czasie audiencji śródowej:

Włączamy w naszą modlitwę w szczególności osobę tego Kapłana, którego śmierć wstrząsnęła opinią publiczną i sumieniem ludzi w Polsce i na całym świecie. Choć w ludzkim rozumieniu doznał on kaźni, nadzieja nasza pełna jest nieśmiertelności. Oddajmy mu ostatnią posługę z chrześcijańską godnością i spokojem. Pragnę w obliczu tej śmierci przypomnieć słowa wypowiedziane w Warszawie podczas ostatniej pielgrzymki: „Chrześcijanin powołany jest w Jezusie Chrystusie do zwycięstwa. Zwycięstwo takie nieodłączne jest od trudu, od cierpienia, tak jak Zmartwychwstanie Chrystusa nieodłączne jest od Krzyża”. „A zwyciężył już dziś (przytaczam słowa Kardynała Wyszyńskiego) – ten, kto jak Chrystus oddaje serce swoje, a nawet życie za braci (24.06.1966 r.)”. Vivit Victor sub gladio³⁴.

³² J. Vrablec, *Rola i miejsce ćwiczeń w dydaktyce homiletycznej*, w: *W drodze na ambonę*, red. G. Siwek, Kraków 1991, s. 82.

³³ J. Popiełuszko, *Kazania 1982-1984*, Warszawa 2010, s. 60.

³⁴ *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, 7 (1984) no. 2, s. 1076-1077, cyt. za: M. Kindziuk, *Popiełuszko. Biografia*, s. 870.

W przywołanych słowach Następcy św. Piotra jawi się Prymas Tysiąclecia, kard. Stefan Wyszyński. To ten ostatni był szafarzem sakramentu święceń ks. Popiełuszki i on wpłynął na jego postawę kapłańską i duszpasterskie zaangażowanie. Naród w przepowiadaniu prymasa Wyszyńskiego stanowił gwarancję wolności i godności człowieka. Budzenie świadomości i odpowiedzialności za siebie i innych jest zadaniem, które stoi przed Polakami. U kresu swego posługiwania mówił do przedstawicieli KUL:

Jeżeli zaniepokoi się Naród przez walkę z Bogiem, jeżeli osłabi się pozycję Narodu przez zaniechywanie troski o rodzinę, jeżeli będzie nieład w życiu gospodarczym, wtedy nawet najpotężniejszy naród nie zdoła się ostać³⁵.

Prymas Wyszyński widział swój naród zjednoczony wzajemną miłością, a ład moralny i sprawiedliwość społeczna miała być gwarancją rozwoju Ojczyzny. Ład społeczny ma wypływać z wiary w Boga i przestrzegania Jego przykazań. Prymas przyzywał wstawiennictwa Maryi – Zwierciadła Sprawiedliwości i zwracał się do rządzących i rządzonych:

...nie ma ładu społecznego bez żywej wiary w Boga Ojca Wszechmogącego. Nie ma szacunku dla ludzi bez świadomości, że każdy człowiek jest dzieckiem Bożym. Nie ma wyrównania społecznego bez świadomości, że wszyscy nosimy Boga w sercach naszych, a na czele wielkiej Rodziny ludzkiej stoi Pan i Brat nasz – Jezus Chrystus, Zbawiciel, Uświęciciel, Jednoczyciel i Dawca pokoju³⁶.

W perspektywie integralności Ojczyzny i jedności duchowej w wierze, ks. Jerzy mówił 29 sierpnia 1982 roku:

...zmarły przed rokiem książdz kardynał Stefan Wyszyński, Prymas Tysiąclecia, nawiązując do wypowiedzi Ojca Świętego, powiedział 6 stycznia ubiegłego roku: „Największym wrogiem władzy stał się obywatel. Dlaczego tak się dzieje?” zapytuje Książdz Prymas i odpowiada: „Bo obywatel został okradziony ze swych praw i zniechęcony do pełnienia obowiązków”³⁷.

³⁵ S. Wyszyński, *Kościół w służbie Narodu*, Rzym 1981, s. 160.

³⁶ S. Wyszyński, *Biada Stolicy samej*, Warszawa 1973, s.7, w: *Zbiór kazań Prymasa Tysiąclecia*, Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego, mps.

³⁷ J. Popiełuszko, *Kazania 1982–1984*, s. 42.

Można znaleźć niezwykle liczne odniesienia męczennika z Żoliborza do spuścizny Jana Pawła II i Prymasa Tysiąclecia, które są wołaniem o sprawiedliwość i szacunek w Ojczyźnie oraz zachowanie duchowego dziedzictwa. Ksiądz Jerzy włączał w to dzieło artystów scen polskich, którzy przybliżali dziedzictwo kultury i ducha polskiego. Mszom św. za Ojczyznę towarzyszyły słowa poetów. Były to słowa znane z kanonu literackiego, ale także odnalezione w starych, anonimowych zbiorach patriotycznych. W maju 1982 roku przywołano m.in. słowa:

Z duchami przodków, którzy są już w niebie, wnosim pokorne wołanie do Ciebie.
W obecnych klęskach, z każdą złą godziną, lituj się lituj nad polską krainą³⁸.

Posługa ks. Jerzego Popiełuszki znalazła swoje odzwierciedlenie w kulturze i sztuce popularnej. Od 27 lutego 2009 roku na ekranach polskich kin rozpoczęto wyświetlanie filmu *Popiełuszko. Wolność jest w nas*. Gabriel Bartoszewski OFMCap stwierdził, że w filmie widzimy ludzi rozpaczliwie szukających wspólnoty i organizacji, która mogłaby im zastąpić państwo, gdyż go nie mają. Jest tylko władza, która figuruje oskarżenia i wytacza procesy uczciwym ludziom, śledzi, szpieguje, łamie sumienia i wymusza współpracę. Czasem nawet ci, którzy jej ulegają – czują się zobowiązani ostrzec tych, których zdradzili. W filmie widzimy pomoc organizowaną w kościołach dla potrzebujących, bo przecież państwa nie ma, a władza dzięki swej przewrotnej polityce ekonomicznej mnoży potrzebujących, ich ból i cierpienie³⁹. Dalej Bartoszewski OFMCap zauważa, że do ks. Jerzego przychodzili ludzie nie tylko po posługę religijną, sakramentalną, lecz także po pociechę, pomoc i radę w prozaicznych codziennych i niecodziennych sprawach. Do kapłana z Żoliborza Ignęli ludzie różnych stanów: robotnicy, artyści, strażacy, profesorowie. Tworzą oni wspólnotę połączoną pragnieniem normalności, wolności, godności i uczciwości. Ksiądz Popiełuszko był jednym z tych, którzy reżim nazwali po imieniu. W jego kazaniach wybrzmiewały słowa pociechy, religijnego umocnienia i nuty prawdziwego patriotyzmu, dlatego był tak żarliwie słuchany.

³⁸ J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona*, s. 388.

³⁹ Por. G. Bartoszewski, *Film „Popiełuszko. Wolność jest w nas”*, Warszawa 2009, s. 19 (Biuletyn Postulacji, 1).

Robotnicy i inteligencja przyłąnili do niego, bo wiedzieli, że jest to człowiek prawy, który ich kocha, kocha Boga i Ojczyznę. Jego duszpasterstwo było pogłębione o poczucie obowiązku, które kazało mu być z ludźmi, służyć im i ich nie zdradzić. Zapraszano ks. Jerzego do różnych ośrodków duszpasterskich, a on uznawał za swój święty obowiązek odpowiadać na potrzeby zgębnionych braci⁴⁰.

W dniu 23 sierpnia 2009 roku 30-letnia Monika z mężem zapisała w księdze sanktuarium słowa:

Dziękuję Sługo Boży Księżu Jerzy za to, że byłeś, jesteś i będziesz wśród nas. Bogu wielkie dzięki. Dziękuję za to, że pokazujesz nam jak mamy żyć, jak traktować naszych wrogów, uczysz nas ich kochać i modlić się za nich i jak zawsze przebaczać⁴¹.

Wydaje się, że te słowa dobrze oddają dziedzictwo bł. ks. Jerzego Popiełuszki, który zawsze był blisko ludzi ze względu na Jezusa Chrystusa. Wielu świadków życia błogosławionego męczennika widzi jego życie i kult, jak część swojego życia, jako możliwość włączenia się w jego duchowe dziedzictwo. Męczeństwo ks. Jerzego wypływa z jego jedności z Chrystusem i bliźnimi, zatem jego świadectwo przynagła do umacniania więzi we wspólnocie wierzących.

Msze św. za Ojczyznę na Żoliborzu miały wielkie rzesze uczestników, co wynikało z autentycznej potrzeby odnajdowania w świetle Bożej prawdy rozwiązań, które dotyczyły dramatycznej sytuacji ówczesnego człowieka. To dzięki osobie ks. Jerzego Popiełuszki ludzie znajdowali przestrzeń spotkania z Panem Bogiem, jak również wspólnotę z innymi ludźmi. To jasny przekaz prawd wiary i przypomnienie wskazań nauki społecznej Kościoła stały się atrakcyjne także dla tych, którzy wiarę zagubili albo jej jeszcze nie znaleźli. Ksiądz Jerzy widział konieczność kształtowania strony opozycyjnej – zarówno spośród robotników, jak i inteligencji – gotowej do rozmów, które kiedyś władza komunistyczna będzie musiała podjąć; stąd szczególne zwrócenie uwagi na naukę społeczną Kościoła⁴². Rzeczywistość życia w Ojczyźnie bł. ks. Jerzy

⁴⁰ Por. G. Bartoszewski, *Film „Popiełuszko. Wolność jest w nas”*, s. 20.

⁴¹ K. Soborak, *Z Sanktuarium Żoliborskiego*, Warszawa 2009, s. 24 (Biuletyn Postulacji, 5).

⁴² Por. P. Litka, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Dni, które wstrząsnęły Polską*, Kraków 2009, s. 33.

ukazywał jako zadanie i szansę. Wymiar religijny, społeczny i rodzinny nigdy się ze sobą nie kłóciły. Jeżeli po prawie 40 latach buduje się liczne kościoły pw. bł. ks. Jerzego Popiełuszki, jeśli liczni zabiegają o jego relikwie, a Sanktuarium Narodowe na Żoliborzu jest tłumnie nawiedzane, to wydaje się, że dzieło i osoba błogosławionego męczennika wpływa na postawy i działania ludzi.

Bibliografia

- Aby z tej śmierci wyrosło dobro*, red. J. Dulińska, Kraków 2010, s. 18–19 (Nasza Arka, 5).
- Bedouelle T., *Święci jako wzorce*, w: *Świętość*, red. L. Balter, Poznań 2003, s. 157–169 (Communio, 134).
- „Bóg i Ojczyzna” (1985) nr 1, s. 1–4, Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki.
- „Bóg i Ojczyzna” (1985) nr 2, s. 1–4, Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki.
- Dyk S., *Homilia. Droga do żywego poznania Misterium Chrystusa*, Kielce 2016.
- Franciszek, *Adhortacja Gaudete et exultate*, Rzym 2018.
- Garcia J., *Aktualność męczenników meksykańskich. Teologia męczeństwa*, w: *Męczennicy XX wieku*, Poznań 2001, s. 39–51.
- Jan Paweł II, *List apostolski Novo millennio ineunte*, w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 3, Kraków 2007, s. 531–561.
- Janowski P., *Popiełuszko Jerzy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, k. 1418–1419.
- Jesteśmy powołani do prawdy*, red. J. Dulińska, Kraków 2001, s. 8 (Nasza Arka, 10).
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Kaczmarek T., *Dyskusja w Kongregacji o męczeństwie ks. Jerzego*, Warszawa 2009, s. 11–12 (Biuletyn Postulacji, 2).
- Kindziuk M., *Popiełuszko. Biografia*, Kraków 2018.
- Kotański J., *Nagroda dla Księdza. Rzecz o bł. ks. Jerzym Popiełuszko*, Ząbki 2010.
- Litka P., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Dni, które wstrząsnęły Polską*, Kraków 2009.
- Leksykon liturgii*, red. B. Nadolski, Poznań 2006.
- Popiełuszko J., *Kazania 1982–1984*, Warszawa 2010.
- Popiełuszko J., *List 3, w: Błogosławiony Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Warszawa 2010, s. 30–31.
- Popiełuszko J., *Ofiara spełniona*, Warszawa 2004.
- Raina P., *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i ojczyznę*, Olsztyn 1990.
- Ratzinger J., *Głosiciele słowa i studzy waszej radości*, Lublin 2012 (Opera Omnia, 12).
- Zło dobrem zwyciężył. Święty Jerzy XX wieku*, red. W. Rędzioch, G. Górny, J. Rosikoń, Izabelin–Warszawa 2017.
- Santorski A., *Tajemnica naszego chrztu*, Warszawa 1996.

Sławiński H., *Misterium Chrystusa, kerygmat i dogmat w przepowiadaniu*, w: *Głosimy Pana Jezusa Chrystusa*, red. H. Sławiński, Kraków 2017, s. 119–146.

Soborak K., *Z Sanktuarium Żoliborskiego*, Warszawa 2009, s. 24–34 (Biuletyn Postulacji, 5).

Sochoń J., *Tama. Opowieść o życiu i męczeństwie ks. Jerzego Popiełuszki*, Kraków 2010.

Vrablec J., *Rola i miejsce ćwiczeń w dydaktyce homiletycznej*, w: *W drodze na ambonę*, Kraków 1991, s. 77–88.

Wyszyński S., *Biada Stolicy samej*, Warszawa 1973, s. 7–16, w: *Zbiór kazań Prymasa Tysiąclecia*, Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego, mps.

Wyszyński S., *Kościół w służbie Narodu*, Rzym 1981.

Zieliński Z., *Kościół w Polsce 1944–2002*, Radom 2003.